

Könyvajánló

Gyógypedagógiai szociológia

E témában és ezzel a címmel nálunk még nem jelent meg rendszerezett ismereteket adó könyv.

Már önmagában ez a tény nagyjelentőségű lehet, mert a fogyatékoságot tárgyaló medicina, lélektan és pedagógia mindmáig komplexnek ható egységét a való életbe helyezi a szociológia azzal, hogy a fogyatékosokat és a velük dolgozókat társadalmi helyzetükben és szerepeikben láttatja.

Előmozdíthatja a fogyatékkal élők teljesebb megismerését és megértését, segíti a róluk értük való tudás társadalmi szemléletbe ágyazódását. A szociológia szemléletében gondolkodók praxisukban, legyen az szociálpolitika, gyógypedagógiai iskolai oktatás vagy fogyatékosokkal való szociális munka, hitelesebb tudással dolgozhatnak a fogyatékosok társadalmi integrációján.

A könyv szerzője Bánfalvy Csaba, a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola Társadalomtudományi tanszékének vezetője.

Szándéka szerint a könyv elsősorban a gyógypedagógusokhoz szól, de mivel nálunk a gyógypedagógia fogalmkörébe – Bánfalvy értelmezésében és praktikusán is -a fogyatékos-ügy egésze tartozik, ezért a segítő szakmák mindegyikében haszonnal forgatható a könyv.

A szerző olvasói köréhez számítja a fogyatékkal élőket is, ami a fogyatékosok többségét és képviselői szervezeteiket tekintve nem illúzió, bár a főiskolai tankönyv műfajában nem ezt a célt szolgálja.

Valójában a főiskola gyógypedagógus hallgatói és remélhetőleg szociális munkás hallgatói jelentik a könyv szélesebb olvasótáborát. (Szeretnék tévedni, de tapasztalatom szerint a gyermek- és kliensközeiben dolgozó gyógypedagógusok nem csekély hányada nem olvassa a szakmai kiadványokat, nem ír és nem beszél róluk, miként az alapfokú oktatásban dolgozó pedagógusok sem teszik ezt).

A könyv megírását Bánfalvy a gyógypedagógia számosan létező szociológiai aspektusaival indokolja. Melyek ezek?

„1. amellyel a gyógypedagógiai szakirodalom rendszerint nem vagy csak mellékesen foglalkozik, de a szociológiai irodalomban is ritkán érintik a gyógypedagógia számos illetékességi területét,

2. amelybe a gyakorló szakemberek és a két szakma elméletalkotói vagy igazgatását végzők elkerülhetetlenül belebotlanak, és

3. amelyek alapvető meghatározó keretfeltételei még a legszűkebb értelemben vett pedagógiai szakmai munkának is.

Érdekes, hogy ezek a problémafelvetések és nyomukban a készítés nem a gyógypedagógia felől érkezett. A szerző szociológus.

A szükséges alapvetések, a gyógypedagógiai szociológia meghatározása után A fogyatékosok társadalmi c. fejezetben a család, az iskola és a munkaerőpiac színterein vizsgálja a fogyatékosok helyzetét. Ez utóbbi tárgykör, a szerző ilyen irányú kutatásaira támaszkodva jóval kidolgozottabb, sokoldalúbb információt ad a családról, az iskoláról írottakhoz képest.

Meggyőzőek a fogyatékosokkal szembeni attitűdökről, a fogyatékos szerepről, „fogyatékos karierről”, identitásról, a minősítésről, stigmáról írottak.

Az életmód, életvitel, életminőség, a településszociológiai jellegzetességek bemutatása empirikus kutatásokon nyugszik („Zala megyei vizsgálat”). Ez a feldolgozási mód jellemző a könyv egészére is, csak a legszükségesebb mértékig találunk hivatkozásokat szociológia- vagy gyógypedagógia-elméletre.

A gyógypedagógusok társadalmáról szól a könyv második fejezete, amelyben az önreflexió lehetőségét kínálja a gyógypedagógusoknak. Segítheti identitásuk megtalálását vagy éppen a tipikus identitászavaroknak a megértését. Mintegy a szakma „nyilvános szupervíziójaként” élhetjük meg e fejezet olvasását.

Miközben a gyógypedagógusok szubkultúrájának szociológiai jellegzetességeit, képzettségüket és presztízstüket megismerjük, mindvégig arra törekszik a szerző, hogy a más értelmiségi csoportoktól, középosztálybeli jellemző foglalkozásfajtáktól elkülönítő jegyeket kiemelje, a csak a gyógypedagógusokra jellemző sajátosságokat lajstromozza.

Nem igazán vezet eredményre ez a törekvés, mert szinte az összes jelentős megállapítás érvényességi köre több foglalkozási csoportra is igaz. Nem differencia specifikus például, hogy a gyógypedagógiai iskolákban többségében nők tanítanak, a női viselkedési minta, a női szerepek dominanciája jelentős, hiszen ez a pedagógustársadalom egészére jellemző. Ugyancsak nem a gyógypedagógia sajátja, hogy szakembereinek szubkultúrája nem esik egybe klientúrája szubkultúrájával. Számos segítő szakmában igaz ez, különösen a szociális munkások esetében.

Igazán fontos viszont a státuszinkonzisztencia leírása, mint egyes dimenziók – erkölcsi megbecsültség, jövedelem, munkakörülmények, fogyasztás, társadalmi befolyás, – ellentétes tendenciája. Ez sem valódi elkülönítő jellegzetessége a gyógypedagógus csoportnak, de már kevesebb foglalkozási csoportban jellemző, és itt viszont kifejezetten tipikus a magas társadalmi-szakmai presztízis és a méltánytalanul alacsony anyagi megbecsültség egyidejű jelenléte.

Figyelemre méltó Bánfalvynak a szociológiáról képviselt felfogása, mely szerint nem csak a szakma magas szintű műveléséhez elengedhetetlen, hanem az értelmiségi léthez is, amennyiben elvárjuk magunktól a társadalommal való tudatos és kritikus viszonyt.

A könyv harmadik fejezete A gyógypedagógia egésze címet kapta. A nem egészen sikeres címválasztás mellett szakmailag izgalmas kérdések tárgyalására kerül sor. Többek között tudomány- és társadalomtörténeti kérdésekre; a gyógypedagógia kompetencia-határait méri fel, a munka színtereit és szereplőit veszi számba.

Bemutatja, hogy a gyógypedagógia története során a szociológiai megközelítésmód miként alakult ki, hogyan mutatkozott meg már a század első évtizedeiben is, például Tóth Zoltán munkáiban

A sokáig tiltott polgári tudomány csak lassan hódíthatott teret, de Tóth Györgyöt és Illyés Sándort már a hetvenes évek közepétől foglalkoztatták a fogyatékosok társadalmi problémái, az intézményrendszerek megreformálása.

A másutt is jellemző aránytartással, de a lényegét megismertetve mutatja be az ellátás piaci, állami újraelosztó, családi-informális alrendszerait, és a vegyes rendszert.

Nehéz megmondani, hogy a gyógypedagógia legáltalánosabb szociológiai vonatkozásait taglaló könyvbe – melynek címéhez odailleszhető lett volna a bevezetés szó – még mi mindennek kellett volna beleférnie száz egynéhány oldalban.

Talán egy másik könyvben olvashatunk majd az integráció-szegregáció kérdéseiről, a szegénységről vagy a cigány etnikum felülreprezentáltságának okairól, amelyek nagyon is jellemző kérdései a gyógypedagógiai szociológiának.

A tankönyvként használhatóságot nagyban elősegítik a fejezetek végén az összegző következtetések, a fontosabb fogalmak, és az ajánlott irodalom.

„Ezt a könyvet más jobban is megírhatta volna. Mivel azonban ezt eddig még nem tette meg, és mert olyan nagynak és sürgetőnek érzem ma az igényt a gyógypedagógiai szociológiára, nem gyógypedagógusként, de a gyógypedagógia ügyével, és a gyógypedagógusokkal majd két évtizede kapcsolatban álló szociológus kutatóként és tanárként, magam vettem a bátorságot az első kísérleti lépések megtételére.”

Üdvözljük a szellemi vállalást, és gratulálunk a szerzőnek!

Molnár László